

Ei roomaaka poltettu yhdes päivässä

Kiinteiden sanayhtymien muunnelmät Vauva.fi -keskustelupalstalla

Julia Joutsjoki

Kandidaatintutkielma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kesäkuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, suomen kieli

Julia Joutsjoki

***Ei roomaaka poltettu yhdes päivässä* – kiinteiden sanayhtymien muunnelmät Vauva.fi -keskustelupalstalla**

Sivumäärä: 18

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen kiinteiden sanayhtymien muunnelmia Vauva.fi -sivuston ”Väärin sanotut sanonnat:”) -keskustelusta. Keskustelu on aloitettu 5.7.2015 ja viimeisin viesti on lähetetty 30.8.2020, eli viestejä on lähetetty yhteensä viiden vuoden ajan. Kaiken kaikkiaan viestejä on yli sata, mutta kaikki niistä eivät liity suoranaisesti keskustelun aiheeseen.

Erittelen erityisesti keskustelijoiden jakamia muunneltuja idiomeja ja niiden alkuperäisiä muotoja, muuntelemisen aiheuttamia merkitysten muutoksia ja muiden keskustelijoiden reaktioita muunnelmiin. Olen kerännyt aineistoni kvalitatiivisesti painottaen poiminnassani niitä viestejä, joita keskustelijat huomioivat eniten äänestämällä joko ylös- tai alaspäin tai kommentoimalla niihin. En käyttänyt aineiston poiminnassa mitään tiettyä menetelmää, mutta lajittelin havainnot leksikaalisiin, homonyymisiin, yhdyssanojen sananrajoihin sekä ääntämiseen liittyviin tapauksiin.

Tavoitteenani on selvittää, miten kiinteitä sanayhtymiä muokataan käytössä, mistä muokkaukset johtuvat, miten alkuperäinen merkitys on muuttunut ja millaisia reaktioita muunnelmät aiheuttavat muissa keskustelijoissa ja miksi. Tutkimus kuuluu fraseologian alaan, mutta hyödynnän sen lisäksi myös vuorovaikutuslingvistiikan ja semantiikan sekä pragmatiikan teoriaa. Käytän tukena erityisesti myös Kortelaisen (2011) pro gradu -työtä idiomikonstruktiosta arvioidessani muokkaamisen syitä ja seurauksia.

Päätelmieni mukaan aineistosta erottui selvästi, että idiomien leksikaalinen muokkaaminen tilanteeseen sopivammaksi oli yleisintä. Keskustelijat pitivät huvittavina erityisesti sellaisia muunnelmia, joiden alkuperäinen versio on hyvin tunnettu. Sellaiset idiomit, joiden kiteytyneet muodot olivat vaikeammin jäljitettävissä, aiheuttivat ärsytystä. Idiomien viihdyttämisen funktio kuitenkin toteutui suurimmassa osassa poiminnoissa.

Avainsanat: idiomi, verkkokeskustelu, fraseologia, semantiikka, vuorovaikutuslingvistiikka

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksen teoreettista taustaa	6
2.1	Fraseologia eli kiinteiden sanayhtymien tutkimusala	6
2.2	Semanttisen ja pragmaattisen näkökulman teoriaa	7
2.3	Vuorovaikutuslingvistiikka ja keskustelunanalyysi	8
3	Aineisto ja menetelmä	9
4	Muunnelmien analyysi	11
4.1	Sanonnat ja niiden leksikaaliset muunnelmat	11
4.2	Homonymiatapaukset	13
4.3	Yhdyssanojen sananrajojen hahmotuksiin liittyvät tapaukset	14
4.4	Ääntämiseen liittyvät tapaukset	14
5	Päätelmät ja lopuksi	16
6	Lähteet	17

1 Johdanto

Idiomeja eli kuvakielisiä ilmauksia esiintyy erityisesti puhekielessä paljon. Useimmiten ne silti ohitetaan sujuvasti, eikä niiden ominaisuuksiin kiinnitetä sen enempää huomiota. (Kortelainen 2011: 5.) Kielitoimiston sanakirjan mukaan idiomi on ”kahden tai useamman sanan muodostama kiinteä ilmaus, jonka merkitystä ei voi päätellä yksittäisten sanojen merkityksen perusteella, fraasi”. Idiomien on siis tarkoitus pysyä samassa muodossa, mutta tässä tutkimuksessa käsitellän sitä, mitä tapahtuu, kun idiomeja ja kiteytyneitä sanaliittoja muunnellaan tai ymmärretään väärin.

Olen jonkin aikaa kiinnittänyt huomiota siihen, miten sanaliittoja muokataan käytössä ja kiinnostuin erityisesti siitä, miten muokkaaminen vaikuttaa keskusteluun. Aion tarkastella Vauva.fi -nettisivun ”Väärin sanotut sanonnat :)” -keskustelua, jossa henkilöt jakavat omia tai kuulemiaan väärinmenneitä sanontoja ja ilmauksia. Tarkoitukseni on selvittää, miten ne muuttuvat muodoltaan ja merkitykseltään, sekä sitä, mitä muut keskustelijat ajattelevat muunnelmista. Helpoin tapa ottaa kantaa mielipidepostauksiin netissä on äänestää niitä ylös- tai alaspäin, mutta niihin voi jättää myös kommentteja, jotka otan myös huomioon. Hypoteesini on, että osa väärin muistetuista ilmauksista aiheuttaa keskustelijoissa ärsytystä, mutta osa taas nähdään huvittavana kielenkäyttönä.

Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten idiomeja ja kiinteitä ilmauksia on muunneltu muodoltaan ja merkitykseltään?
2. Miten keskustelijat suhtautuvat muunnelmiin?

Tutkimus kuuluu semantiikan ja fraseologian tieteenaloihin. Erityisesti semanttinen näkökulma on oleellinen, koska tutkin sanontojen merkityksien muuttumista, mutta käytän myös keskusteluanalyttistä näkökulmaa eritellessäni keskustelijoiden reaktioita muunnelmiin. Hyödynnän lisäksi fraseologian tutkimusta idiomien kiinteyden analysointiin. Idiomien muokattavuutta on tutkinut esimerkiksi Kortelainen (2011), jonka päätelmiä hyödynnän tässä tutkimuksessa. Muita keskeisiä termejä ovat pragmatiikka, kielellinen vuorovaikutus ja osanottajat. Käytän kvalitatiivista näkökulmaa eritellessäni aitoja kielenkäyttöesimerkkejä tavoitteenani ymmärtää suurempaa kielellistä ilmiötä.

Tutkimukselle on tarvetta, koska kiteytyneet muodot säilyttävät valtavasti merkityksiä, jotka tulevat usein ylenkatsotuksi. Esimerkiksi fraseologian juuret pohjautuvat sananlaskujen

keräämiseen, jonka ensimmäisenä esimerkkinä voidaan pitää sumerien nuolenpääkirjoituksella tekemiä sananlaskukokoelmia. (Korhonen 2018: 16.) Kiteytyneet sanaliitot ovat kiinnostuksen kohteena siis vanha ilmiö, mutta nykypäivänäkin niitä tutkimalla voisi saada lisää tietoa vuorovaikutuksen normeista. Kortelaisen (2011) lisäksi myös Pirkko Muikku-Wernerin (2009) artikkeli käsittelee idiomien käytön monipuolisuutta, mutta oman tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella vielä tarkemmin kuitenkin sitä, millaisia sosiaalisia seurauksia idiomien tahattomalla väärinkäytöllä ja -ymmärryksellä on. Myös Tarja Riitta Heinonen (2013: abstract) käsittelee fraasivaihtelua väitöskirjassaan ja toteaa, että leksikaalinen ja rakenteellinen vaihtelu on fraasileksemeille luonnollista.

Tutkimukseni päätavoitteina on selvittää, miten ja millaisiksi idiomeja muokataan ja millaisia normeja niiden käyttö rikkoo sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Jokainen vuoro on tavallisesti tarkkaan harkittu, mutta silti kiteytyneetkin sanaketjut saattavat muuttua käytössä ja samalla merkitykseltään. Näiden muutosten taustalla ovat jotkin syyt, kuten muokkaus tilanteeseen sopivammaksi, jotka tarkoitukseni on selvittää. Tutkimukseni tuottaa yhteiskunnallista hyötyä valottaen, miten idiomeja ja kiinteitä sanaliittoja sovelletaan käytössä, ja mitkä normit niihin liittyvät.

2 Tutkimuksen teoreettista taustaa

Tässä luvussa avaan fraseologian tutkimuksen taustaa, mainitsen siihen pohjautuvia aiempia tutkimuksia (2.1), taustoitan semanttisen analyysin lähtökohtia (2.2) ja käsittelen keskustelunanalyysin alaa (2.3).

2.1 Fraseologia eli kiinteiden sanayhtymien tutkimusala

Fraseologia tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan sanontoja, sanontatapoja ja fraaseja. Termillä voidaan kuitenkin tarkoittaa myös lingvistiikan tutkimusala, jonka kohteena ovat kiteytyneet ja vakiintuneet sanayhtymät, ja johon tämäkin tutkimus kuuluu. Hyödynnän fraseologian teoriaa pohtiessani sanontojen vakiintuneisuutta. *Idiomatiikka* on näin ollen fraseologian alaluokka, jolla voidaan jälleen tarkoittaa joko tietyn kielen idiomaattisten ilmausten kokonaisuutta tai toisaalta fraseologiantutkimuksen osa-aluetta. (Korhonen 2018: 13–14.)

Fraseologia on melko nuori kielitieteen osa-alue, jonka juuret ovat 1930-luvun venäjänkielisessä tutkimuksessa. Kiinnostus sananparsia kohtaan on ilmiönä vanha, mutta vasta 1800-luvun lopulla erityisesti venäläiset kielentutkijat kiinnostuivat erittelemään *fraseemeja* sanayhtymistä. Tätä voidaan pitää fraseologian teorian ja sen lingvistisen tutkimusnäkökulman lähtökohtana, josta ensimmäisiä merkittäviä ammentajia olivat saksalaiset Hermann Paul (1880) ja Georg von der Gabelentz (1891) (Korhonen 2018:16, 22.)

Sveitsiläistä lingvisti Charles Ballya pidetään kuitenkin kielitieteellisen fraseologiantutkimuksen määrittelijänä, koska Bally (1909) korostaa semantiikan merkitystä fraseemien analyysissä ja erottaa toisistaan idiomatisoituneet ja idiomatisoitumattomat kiinteät sanayhtymät. Myös Suomessa sananlaskuja ja idiomeja erittelevää tutkimusta on aikaisemmin tehnyt folkloristista näkökulmaa painottaen Matti Kuusi (1952, 1963) ja myöhemmin Anna-Leena Kuusi, (1971) joka käyttää fraseemin sijaan *fraasi* -termiä ja jakaa fraasit lauseensisäisiin ja lauseesta irrallisiin yksiköihin.

(Korhonen 2018: 16; 22–23, 26–27.)

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisimpia ovat idiomien konventioita koskevat tutkimukset, kuten Kristiina Kortelaisen (2011) pro gradu -työ, joka tutkii *ei ole kaikki x:t y:ssä* -idiomikonstruktiota. Kortelainen toteaa, että kyseisen kiinteän konstruktion vapaita yksiköitä

voi muuttaa haittaamatta sen ymmärrettävyyttä, mutta hauskuuttamisen funktio riippuu siitä, ymmärtääkö vastaanottaja sanaleikkelyyn. Ainakin kyseistä idiomia voi siis muokata, vaikka käyttöikä olisikin lyhyt. Toisaalta on myös mahdollista, että muunnelmät jäävät puhekieleen. Kortelainen (2011: 100) mainitsee, että vaikka idiomien ensisijainen funktio puhekielessä on viihdyttäminen ja hauskuuttaminen, ne aiheuttavat ärsytystä varsinkin silloin, kun muunnelmia samasta konstruktiosta on paljon.

2.2 Semanttisen ja pragmaattisen näkökulman teoriaa

Tarkastelen analyysiluvussa tarkemmin idiomeissa tapahtuvia muutoksia semantiikan ja pragmatiikan teorian kautta eritellessäni merkityksien muuttumista, joten niiden käsitteleminen ensin kielitieteen termeinä on tarpeen. Näiden kahden välillä voidaan puhua *koodista* ja *käytöstä*, jossa semantiikka luetteloi ja analysoi koodiin kertyneitä ilmaustyyppisiä ja muotoja, kun taas pragmatiikka tutkii näiden kontekstuaalistamisen keinoja, muotoja ja motiiveja. (Larjavaara 2007: 26.)

Koodi ja käyttö -suhde ei tarkoita kuitenkaan vastakohtaisuutta ja Larjavaara ehdottaakin pikemminkin *tyyppi ja esiintymä* -jakoa, jossa koodin merkitystyyppit ja -potentiaalit todentuvat käytössä vastaaviksi käyttömerkityksiksi ja näiden yhdistelmiksi, eli lausumiksi. Pragmaattisia merkityksiä ilmaistaan myös ilman koodivastinetta, joten tämäkin jako on karkea. Pragmaattisuus korostaa myös merkitysten tuottoa ja tulkinnan prosesseja osana kielellistä vuorovaikutusta (Larjavaara 2007: 28.)

Yhdessä nämä kaksi termiä tarkoittavat yksinkertaisuudessaan merkitysten tutkimista, jota teen idiomien muunnelmista. *Semantiikka* voi terminä pitää sisällään silti myös pragmaattisuuden (Larjavaara 2007:28), joten näiden tarkkarajainen erottelu ei nähdäkseni ole tarpeen. Larjavaara käyttääkin yhdistelmätermiä *pragmasemantiikka*, joka tämän mukaan kuvastaa näiden välistä toisiaan palvelevaa suhdetta.

2.3 Vuorovaikutuslingvistiikka ja keskustelunanalyysi

Koska tutkimukseni kohteena on verkossa käyty sosiaalinen vuorovaikutus, kuuluu tutkielmani myös vuorovaikutuslingvistiikan alaan. Vuorovaikutuslingvistiikka on kielentutkimuksen suuntaus, joka tutkii kuinka ihmisten välinen vuorovaikutus, toiminta ja yhteisymmärrys rakentuvat. Kieltä tarkastellaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja toiminnan jäsentymisen kautta. Myös keskustelunanalyysi tutkii sosiaalista vuorovaikutusta keskittyen siihen, millaisia perustavia jäsenyskeinoja hyödynnetään vuorovaikutuksen rakentamiseen. (Harjunpää ym. 2020: 896.) Tässä tutkimuksessa hyödynnän erityisesti keskustelunanalyysiä eritellessäni vuorojen jäsenyksiä ja niiden tehtäviä keskustelupalstalla.

Keskustelunanalyttiset näkökulmat ovat olennainen osa vuorovaikutuslingvistiikkaa, vaikka näillä kahdella suuntauksella on erilaiset juuret. Keskustelunanalyysi on lähtöisin 1960-luvun amerikkalaisesta sosiologiasta, mutta sen menetelmiä hyödynnetään nykyään myös monilla muilla tieteenaloilla. Suomeen tutkimussuuntauksen toi 1980-luvulla Auli Hakulinen ja muut kielentutkijat, joita kiinnosti erityisesti arkipuheen syntaksi. Etsittiin menetelmää, joka sopisi puhutun vuorovaikutuksen tutkimiseen, ja tähän keskustelunanalyysi oli toimiva. (Harjunpää ym. 2020: 901).

Lähtökohtana keskustelunanalyysissä käytetään autenttisia (*naturally occurring*) vuorovaikutustilanteita, joista tehdään empiiristä tutkimusta (Harjunpää ym. 2020: 898–899.) Tässäkin tutkimuksessa luon digitaalista keskustelunanalyysiä, koska tutkin kieltä aitojen sosiaalisten kielenkäyttöesimerkkien pohjalta. Keskustelunanalyysiin kuuluu läheisesti termi *osallistujat*, jota käytän keskustelun osanottajista sekä *vuorot*, jotka perustuvat puheen *vuorottelusysteemiin*, joka tarkoittaa keskustelun sosiaalista jäsentyneisyyttä. Vuorot saattavat sisältää myös *korjausmekanismeja*, joilla käsitellään vuoroissa tapahtuneita virheitä, kuten sanojen oikaisua. (Sacks ym. 2016: 3.) Vuoroillaan osallistujat tekevät yhteistyötä, jonka tarkoituksena on sujuva vuorovaikutus. Yhteistyö onnistuu, kun keskustelijat noudattavat yhteisiä periaatteita ja normeja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009:122 < Hakulinen 1997, 15–17).

3 Aineisto ja menetelmä

Aineistoni on Vauva.fi -sivuston keskustelu ”Väärin sanotut sanonnat :)”. Keskustelu on aloitettu 5.7.2015 ja viimeisin viesti on lähetetty 30.8.2020. Yhteensä viestejä on yli sata, mutta kaikki niistä eivät liity suoranaisesti aiheeseen. Viestiketju on kestänyt siis jo viisi vuotta, mutta tällä hetkellä se on pysähtynyt. Aktiivisin se on ollut juuri aloituspäivänä, jolloin vastauksia on tullut selvästi eniten. Aion käsitellä tarkemmin varsinkin niitä viestejä, joihin muut keskustelijat ovat vastanneet ja reagoineet aktiivisesti. Lähteinä juuri näissä on potentiaalia havaintojen tekemiseen, koska muuten keskustelun viestit ovat sisällöltään hyvin vaihtelevia, ja osan niistä joudunkin todennäköisesti sivuuttamaan. Toivoin aluksi, että keskusteluun saattaisi tulla vielä jotain uutta, mutta niin ei käynyt.

Keskustelijat lähettävät viestejä *vierailija* -nimimerkin alla, joten heistä saa taustatietona vain sen, mitä he itse haluavat jakaa. Useimmiten viestit sisältävätkin vain olennaisimman, kuten vastauksen kysymykseen, mutta jotkut saattavat paljastaa esimerkiksi ikäryhmänsä, jos se on kontekstin kautta olennaista. Joskus taas viestistä voi tulkita, että vastaaja on nuorempi henkilö, mutta varmuutta ei silti ole. Haastetta aiheuttaa se, että muunnelmien käyttökontekstia ei välttämättä avata keskustelussa, ja koska kyseessä on verkkokeskustelu, myös hymiöiden tulkitseminen on tässä tutkimuksessa olennaista.

Keskustelun aloittaja on myös *vierailija* -nimimerkkinen, ja aloitus on seuraavanlainen:

Onko teillä jotain sanontoja joita olette sanoneet väärin ja huomannut myöhemmin miten se piti mennä tai joku korjasi, tai sanontoja joita joku muu sanonut väärin :)

Mulla oli joskus nuorena "ei eno venettä kaada", kun soutuveneiltiin ja koitin olla viisas tms :)

Tulkitsen, että aloittajan on ollut tarkoitus lähestyä aihetta huumorimielessä ja kannustaa muitakin tuomaan julki myös omia muunnelmiaan. Tässä viestissä on myös useampi hymiö, joilla on ehkä yritetty ennaltaehkäistä syyllistävästä sävyä ja tarjota mahdollisuus inhimillisten virheiden jakamiseen. Kevyet ja humoristiset tapaukset keskustelussa saavatkin paljon huomiota, mutta silti satunnaisissa kommentteissa on havaittavissa myös turhautumisen osoituksia.

Tarkastelen tekemiäni havaintojani laadullisesti eli kvalitatiivisesti. Muunnelmat perustuvat hyvin erilaisiin muutoksiin, minkä takia niiden yksityiskohtainen tarkastelu tarjoaa mahdollisimman monipuolisen näkökulman niistä kokonaisuutena. Käsittelen muunnelmia silti kategorioissa, jotka on luotu sen mukaan, miten alkuperäistä muotoa on muutettu. Nämä

kategorioiden ovat leksikaaliset muutokset, homonymiatapaukset, yhdyssanojen sananrajoihin liittyvät muutokset ja ääntämiseen liittyvät tapaukset. Painotan poiminnassani sellaisia viestejä, jotka ovat herättäneet keskustelijoissa eniten tunteita, olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia, ja missä niistä on omasta mielestäni eniten potentiaalia analyysiin.

4 Muunnelmien analyysi

Tässä luvussa käsittelen kiinteiden sanayhtymien muunnelmia jaottelemalla ne sanontoihin ja niiden leksikaalisiin muunnelmiin (4.1), homonymiatapauksiin (4.2), yhdyssanojen sananrajojen hahmotuksiin liittyviin tapauksiin (4.3) ja ääntämiseen liittyviin tapauksiin (4.4).

4.1 Sanonnat ja niiden leksikaaliset muunnemat

Seuraavat otteet ovat sanontojen leksikaalisia muunnelmia, joita löytyy aineistosta eniten. Varsinkin näissä tapauksissa korostuu kiteytymien muokkaaminen tilanteeseen sopivimmiksi, jonka takia niitä todennäköisesti onkin paljon.

(1) Yks kaveri sano **Ei roomaaka poltettu yhdes päivässä** :D

Tämä ote oli pidetty ja 17 keskustelijaa on äänestänyt sitä ylöspäin. Alkuperäinen *ei Roomaakaan päivässä rakennettu* -muoto on muutettu niin, että merkityksestä on tullut päinvastainen, mutta tässä tapauksessa alkuperäinen muoto on kenties niin hyvin tunnettu, että tämä versio nähdään täysin kielellä leikittelynä.

(2) Mulla oli joskus nuorena "**ei eno venettä kaada**", kun soutuveneiltiin ja koitin olla viisas tms

Ei vara venettä kaada eli 'varautuminen etukäteen kannattaa' esiintyy *Kalevalan* runossa kolmasneljättä, eli sen voidaan katsoa kuuluvan suomalaiseen kulttuuriperimään ja on kenties siksi hyvin tunnettu. Tähän voi olla sekoittunut mukaan myös ilmaus *putosi kuin eno veneestä*. Osallistuja kuvailee, kuinka tämä versio oli tilanteeseen sopivampi.

(3) **Se parhaiten nauraa joka toiselle kuoppaa kaivaa.**

Tässä tapauksessa on mennyt kaksi ilmausta sekaisin: *Se parhaiten nauraa, joka viimeksi nauraa* ja *joka toiselle kuoppaa kaivaa, se itse siihen lankeaa*. Muutoksen on saattanut aiheuttaa ilmausten samankaltainen muoto, minkä takia ne on yhdistetty. Mielestäni tässä muunnelmassa alkuperäinen ivallisuus ja ennenaikaisesta iloitsemisesta varoittaminen on silti vielä havaittavissa, mikä saattaa johtua alkuperäisten ilmausten samankaltaisuudesta.

(4) **Ja niin päin pois.... ei ei aarggh se on niin pois päin!**

Tämä oli otteista ehdottomasti kiistellyin ja keskustelijoista ärsyttävin. Tähän viestiin viitattiin useasti ja kuusi on äänestänyt alkuperäistä viestiä alaspäin. Myös toinen keskustelija kannattaa *ja niin päin pois* -muotoa, mutta tätäkin viisi äänestää alaspäin. Myös *ja näin päin pois* sekä *ja niin päin edes* nähdään mahdottomina.

(5) "**veikö kissa korvasi**"

Veikö kissa kielesi -muoto on muutettu puhumisen sijaan koskemaan kuuntelemista, eli tässä on todennäköisesti kyse muokkauksesta tilanteeseen paremmaksi vain yhtä sanaa muuttamalla.

(6) Tiedän ihmisen joka luulee että Strömsöön voi vaihtaa ihan mihin kaupunkiin tahansa ja sanonta olisi muka silti sama. **Ei mennyt ihan ku Tukholmassa. Tää ei mennyt ku Pariisissa.** Siis häh?? Kai se on olevinaan huumoria. Ja jopa "**nyt meni ku Barcelonassa**" ku joku onnistui. Eiii noin voi sanoa! :D

Ei mennyt kuin Strömsössä -ilmauksen merkitys perustuu siihen, kuinka *Strömsö*-tv-ohjelmassa ”kaikki menee ihanan suomenruottalaisesti ja kaikki on hyvin, ihana kesä kestää 365 päivää vuodesta ja kaikki on ihanaa ja kaunista” (Urbaani sanakirja). Sanonnan soveltaminen kaupunkia vaihtamalla siis rikkoo viittauksen ohjelmaan ja samalla alkuperäisen ilmauksen idyllisyydestä ja kaiken sujumisesta täydellisesti. Myös itse keskustelija on sitä mieltä, että tämä muunnelma ei ole hyväksyttävä.

(7) **Tästä on pippuri kaukana!**

Sinne, missä pippuri kasvaa, tästä on järki kaukana ja tästä on leikki kaukana ovat sekoittuneet toisiinsa kenties siksi, että kaikki ilmaukset käsittelevät etäisyyttä. Alkuperäiset merkitykset ovat kuitenkin kadonneet tämän seurauksena. Neljä on äänestänyt tätä otetta ylöspäin, minkä tulkitsen huvittuneisuudeksi.

(8) Yksi vaihtari jutteli että on "**koira haudutettuna**".

Koira haudattuna -ilmaukseen on vaihdettu *haudata* -verbin partisiippimuoto, ja merkitys on muuttunut selkeästi. Syynä tähän voi olla äännevastaavuus ja siitä tahattomasti syntynyt muutos. Tästä muunnelmasta kuitenkin pidettiin, ja 15 on äänestänyt sitä ylöspäin.

(9) **Hiljaisuus on vaikenemisen merkki**

Hiljaisuus on myöntymisen merkki -ilmauksen merkitys on tästä muunnelmasta täysin kadonnut, ja tilalle on tullut merkitykseltään korkeintaan huvittava muunnelma, josta myös 14 osallistujaa piti.

- (10) Kaveri kattoo kelloa ja unohti samantien mitä se oli ja sanoi "**meni toisesta silmästä sisään ja toisesta ulos**". Sama tyyppi laitto aamulla laivalla, vielä vähäsen humalassa ja darrassakin, kenkiä jalkoihin ja meni väärinpäin: "oho **meni kengät juopon jalkaan**"

Seitsemän äänesti tätä ylöspäin, ja eräs myös viittasi tähän kommentoiden ”nämä oli hauskoja. :D”. Molemmissa muunnelmissa vain yhtä sanaa muuttamalla (*meni toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, meni kengät väärään jalkaan*) on saatu jälleen tilanteeseen sopiva muunnelma, jonka merkityksetkin vaikuttavat vielä ymmärrettäviltä.

4.2 Homonymiatapaukset

Tässä alaluvussa käsittelen homonymiatapauksia eli niitä muunnelmia, joissa muutos johtuu kahden kirjoitus- tai äänneasultaan samanlaisen nimityksen viittaamisesta eri käsitteisiin. Näissäkin otteissa kyse on monitulkintaisuudesta, eikä niinkään uusien merkityksien luomisesta.

- (11) **Pienillä padoilla on suuret korvat.**

Pitkään luulin kantasanan olevan pato, kunnes ymmärsin sen olevan pata.

Taas tuli järkeä sanontaan :-D

Pato ja *pata* -sana ovat tässä menneet osallistujalla sekaisin samanmuotoisen taivutuksensa takia. Mikael Varjo (2011) käsittelee pro gradu -työssään monitulkintaisuutta ja mainitsee Leinon (2008: 154) selventävän samanlaisten taivutusmuotojen johtuvan suomen kielen moninaisesta äännevaihtelusta.

- (12) Vasta aikuisiällä olen ymmärtänyt/miettinyt mitä tarkoittaa Jeesus, joka **sikisi Pyhästä Hengestä.**

Lapsena luulin tuon Jeesuksen sikisemisen tarkoittavan sitä, että Jeesus on niin täynnä Pyhää Henkeä että se sikisee. Jeesus pakahtuu ja se oikein sikisee sitä pyhää ympärilleen. :)

Tässä monitulkintaisuutta aiheuttaa verbi *si'itä* joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa 'runsasta lisääntymistä, syntymistä'. Myös äännevastaavuus on saattanut vaikuttaa muutokseen, esimerkiksi *sihinä* on lähellä alkuperäistä muotoa.

4.3 Yhdyssanojen sananrajojen hahmotuksiin liittyvät tapaukset

Seuraavaksi esittelen muutaman otteen, jossa osallistuja kertoo ymmärtäneensä jonkin ilmauksen väärin, koska on hahmottanut yhdyssanan tavarajan eri tavalla.

(13) Luulin että "**lai-na-lai-suudet**" kun se on oikeasti lain-alaisuudet (jonkin lain alla oleva), ja **a-bo-ri-gi-naali** kun se on oikeasti ab-originaali (ab origine = alkuperältään, aborigines = alkuperäiset).

(14) Sattuuhan näitä. Arkiuskomus TV ohjelmassa Onnenpyörä. Ajattelin se **olevan Ar-Kius-Komus**.

4.4 Ääntämiseen liittyvät tapaukset

Seuraavissa tapauksissa merkityksen muuttumisen aiheuttaa konsonantin tai vokaalin keston muuttaminen:

(15) Luulin: **Kerta kielon** (kukka) **päälle**. Ja ihmettelin miksi.

Vasta aikuisena kuulin, että se onkin: kiellon päälle. Tuli järkeä sanontaan :-D

Tätä otetta yhdeksän oli äänestänyt ylöspäin. Myös toinen osallistuja kommentoi tulkinneensa ilmauksen samalla tavalla, joten kenties muutkin keskustelijat ymmärtävät sen inhimillisenä virheenä, varsinkin, kun keskustelija kommentoi oppineensa oikean merkityksen. Tähän muunnelmaan on todennäköisesti sekoittunut myös merkitys *jonkin jälkeen*, eli esimerkiksi *Aterian päälle hän otti nokoset*.

(16) Perinteikkäät "**tulta purjeisiin**" ja "**tulta alleen**".

Näissä tapauksissa voisi kuvitella olevan tapauskohtaista muokkaamista, mutta yhteisenä tekijänä on tuuli. *Perinteikkäät* -kuvaus on mielenkiintoinen, koska se kertoo kommentoijan

pitävän näitä yleisinä. Myös nämä nähdään positiivisessa valossa, ja kahdeksan on äänestänyt tätä ylöspäin.

(17) **Ei vaara venettä kaada.**

Toinen versio aiemmasta (2) *Ei vara venettä kaada* -sananlaskusta, mutta tässä merkityksenmuutos syntyy vain pidemmästä vokaalista. Edelleen ymmärrettävä muoto, mutta merkitys on muuttunut varomiseen kannustavasta vaaraa vähätteleväksi.

5 Päätelmät ja lopuksi

Tavoitteenani tämän tutkimuksen suhteen oli selvittää samaan aikaan monta eri näkökulmaa aineistosta. Koin kiinnostavaksi useat eri tutkimussuuntaukset ja niiden näkökulmat, mutta niiden sopeuttaminen yhteen tutkimukseen aiheutti haasteita ja jälkeempään pohdittuna vain yksi näkökulma olisi voinut selkeyttää tuloksia. Aineistoni pohjalta sain kuitenkin muodostettua jonkinlaisia vastauksia johdannossa esittämiini tutkimuskysymyksiin, kuten siihen, kuinka idiomit muuttuivat muodoltaan ja merkitykseltään, sekä miten muut keskustelijat vastaanottivat muunnelmat. Suuressa osassa viesteissä ei kuitenkaan ole mitään viittauksia siitä, mitä keskustelijat ovat niistä ajatelleet, minkä pohjalta tarkkaa analyysyä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja idiomien normittuneisuudesta on vaikea tehdä.

Tässä tutkimuksessa siis korostuu eniten se, millaisia muunnelmia keskustelusta löytyy. Se itsessään olisi ollut kenties sopivan tarkkarajainen näkökulma, mutta halusin sisällyttää myös sosiaalisen vuorovaikutuksen analyysin niiden lisäksi. Leksikaaliset muutokset olivat selkeästi yleisimpiä niin, että niitä on muokattu tilanteeseen sopivammaksi ja tämän havainnon pohjalta voi todeta, että kiinteätkin sanayhtymät kokevat muutoksia, vaikka ne olisivatkin lyhytikäisiä.

Hypoteesini oli, että suurin osa idiomien muunnelmista nähdään inhimillisinä ja huvittavina ja omien havaintojeni perusteella tämä toteutui. Kortelaisen (2011) näkökulma huvittavuudesta osui myös mielestäni oikeaan, eli huvittamisen funktio toteutui silloin, kun sanojen muuttaminen ymmärrettiin sanaleikiksi. Tähän siis vaikutti myös se, kuinka tuttu alkuperäinen ilmaus oli ennen sen muuttamista. Keskustelijat näkivät onnistuneina varsinkin sellaiset muunnelmat, jotka säilyttivät joko tilanteeseen sopivan tai muuten oivaltavan merkityksen.

Vastaavaa tutkimusta voisi tehdä käyttämällä suurempaa aineistoa ja tarkastelemalla sitä tarkkarajaisesti, minkä avulla voisi saada vakuuttavampia tuloksia esimerkiksi fraseologian tai vuorovaikutuslingvistiikan saralla. Suomen kielen kannalta koin erityisen mielenkiintoiseksi sen, kuinka pienellä äänteellisellä tai leksikaalisella muutoksella merkitys muuttuu – myös siinä voisi olla mahdollinen näkökulma semanttiseen tutkimukseen tulevaisuudessa.

6 Lähteet

Aineslähteet

Vauva.fi -sivun keskustelu “Väärin sanotut sanonnat :)”. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 20.2.2024

Saatavissa: https://www.vauva.fi/keskustelu/4517103/ketju/vaarin_sanotut_sanonnat

Sananlaskut ja niiden selitykset:

Wikisanakirja <https://fi.wiktionary.org/wiki/Wikisanakirja:Etusivu> ja [Sananlaskuja.fi](https://www.sananlaskuja.fi)

<https://www.sananlaskuja.fi/>

Tutkimuskirjallisuus

Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. (Viitattu 21.2.2024.)

Harjunpää, Katariina ; Niemi, Jarkko ; Sorjonen, Marja-Leena. 2020 Keskustelunalyysi ja vuorovaikutuslingvistiikka. Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV. Milla Luodonpää-Manni ; Markus Hamunen ; Reetta Konstenius ; Matti Miestamo ; Urpo Nikanne ; Kaius Sinnemäki. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2020. pp. 896-941 (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia). Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bbe25acb-664f-45dd-b8b3-5a031d34c084/content>

Heinonen, Tarja 2013. Idiomien leksikaalinen kuvaus kielenkäytön ja vaihtelun näkökulmasta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8555-0>.

Korhonen, Jarmo 2018. Fraseologia: kiinteiden sanayhtymien tutkimus. Finn Lectura, Helsinki

Kortelainen, Kristiina 2011. *Ei ole kaikki muumit laaksossa. Tutkimus suomen kielen idiomikonstruktion produktiivisuudesta*. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201201301267>

Kuusi, Anna-Leena 1971. Johdatusta suomen kielen fraseologiaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki

Kuusi, Matti 1963. Sananparsiston rakenneanalyysin terminologiaa – Virittäjä, 67(4), 339. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/download/34655/32947>

Kuusi, Matti 1952. Nimityksistä sananparsi, sananlasku, puheenparsi ja lauseparsi. Virittäjä, 56(1), 66. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/32699>

- KS = Kielitoimiston sanakirja. 2022. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. [Verkkójulkaisu.]
Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024. Saatavissa:
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>.
- Larjavaara, Matti 2007. Pragmasemantiikka. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1077, Helsinki.
- Muikku-Werner, Pirkko 2009. Moninaisuus idiomeissa. [Verkkójulkaisu.] – AFinLA-Teema, nro. 1. (2009), s. 77–90. Toim. Jyrki Kalliokoski, Tuija Nikko, Saija Pyhäniemi ja Susanna Shore. AFinLA, Jyväskylä. Viitattu pp.kk.vvvv. Saatavissa:
<https://journal.fi/afinla/article/view/2616>.
- Räsänen, Matti 2010. Päivä päivältä enemmän ja enemmän : suomen toistokonstruktiota. Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6561-3>
- Sacks, H., Schegloff, E., & Jefferson, G. (2016). Keskustelun vuorovaikutusjäsenyyksen perussystematiikka. *Virittäjä* 120:3, ss. Kotikielen seura, Helsinki [verkkoliite]
Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/60209>
- Stevanovic, Melisa & Camilla Lindholm (toim.) 2016: Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino.

